

АДАМОВА І. Х.,
здобувач
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.96>

ПРИНЦИПИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті наголошено, що адвокатська діяльність, будучи комплексним і багатоаспектним явищем, що здійснюється по багатьом, подекуди взаємопов'язаним напрямам, у цілому ґрунтується на ряді її основоположних засад, що служать її надійним фундаментом і одночасно вектором її здійснення. Розглянуто основні принципи адвокатської діяльності в Україні через призму адміністративно-правового дослідження. Акцентовано на значущості цих керівних положень для забезпечення охорони й захисту прав, свобод та інтересів осіб, а також для відновлення їх у разі порушення. Здійснено аналіз історичних, правових і теоретичних аспектів поняття «принципи», зокрема їх визначення у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Особлива увага приділяється зв'язку принципів адвокатської діяльності із загальноправовими й спеціальними нормами, зокрема положеннями Конституції України та Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». У статті підкреслюється, що принципи адвокатської діяльності не лише відображають сутність і спрямованість діяльності адвокатів, але й визначають межі, вихід за які є неприпустимим з точки зору результативності їхньої роботи. Запропоновано класифікацію принципів залежно від їхньої групової приналежності, яка висвітлює нормативно-правову об'єктивізацію цих принципів та їх значення у контексті адміністративно-правових норм. Наведено ґрунтовний огляд історико-правових джерел, літератури з юриспруденції та сучасних нормативно-правових актів, що дозволяє глибше зрозуміти теоретичну та практичну цінність принципів у сфері адвокатури. Зроблено висновок, що адвокатська діяльність, будучи комплексним і багатоаспектним явищем, що здійснюється по багатьом, подекуди взаємопов'язаним напрямам, у цілому ґрунтується на ряді її основоположних засад, що служать її надійним фундаментом і одночасно вектором її здійснення. Такі основоположні засади позначені нами як принципи адвокатської діяльності й з огляду на їх чисельність і багатоманітність були згруповані наступним чином: 1) загальноправові принципи: верховенства права, законність, рівність; 2) міжгалузеві принципи: презумпція невинуватості, конфіденційність, доступність, незалежність, уникнення конфлікту інтересів; 3) спеціальні принципи: дотримання адвокатської етики, пріоритет інтересів клієнта, компетентність і добросовісність.

Ключові слова: адвокатська діяльність, адвокатура, адміністративно-правове регулювання, предмет адміністративно-правового дослідження, принципи, загальноправові принципи, міжгалузеві принципи, спеціальні принципи.

Adamova I. Kh. Principles of advocacy activities in Ukraine

In the article, it is emphasized that advocacy, being a complex and multifaceted phenomenon conducted across various, and at times interconnected, directions, is fundamentally based on its core principles that serve as its reliable foundation and simultaneously its guiding vector. The main principles of advocacy in Ukraine are examined through the lens of administrative-legal research. The significance of these

guiding provisions for ensuring the protection and safeguarding of individuals' rights, freedoms, and interests, as well as their restoration in cases of violation, is highlighted. Historical, legal, and theoretical aspects of the concept of "principles" are analyzed, particularly their definition in the works of domestic and foreign scholars. Special attention is paid to the connection between the principles of advocacy and general legal and specialized norms, particularly the provisions of the Constitution of Ukraine and the Law "On Advocacy and Advocacy Activity." The article emphasizes that the principles of advocacy not only reflect the essence and direction of lawyers' activities but also define the boundaries beyond which their work's effectiveness becomes unacceptable. A classification of principles is proposed based on their group affiliation, highlighting the normative-legal objectivization of these principles and their significance in the context of administrative-legal norms. A comprehensive review of historical and legal sources, jurisprudence literature, and modern regulatory acts is presented, allowing for a deeper understanding of the theoretical and practical value of principles in the field of advocacy. It is concluded that advocacy, being a complex and multifaceted phenomenon carried out in many, sometimes interconnected areas, is generally based on a number of its fundamental principles, which serve as its reliable foundation and at the same time the vector of its implementation. Such fundamental principles are designated by us as the principles of advocacy and, given their number and diversity, were grouped as follows: 1) general legal principles: rule of law, legality, equality; 2) cross-sectoral principles: presumption of innocence, confidentiality, accessibility, independence, avoidance of conflict of interest; 3) special principles: adherence to advocacy ethics, priority of client interests, competence and good faith.

Key words: *advocacy, legal practice, administrative-legal regulation, subject of administrative-legal research, principles, general legal principles, intersectoral principles, specialized principles.*

Постановка проблеми. Значення адвокатської діяльності складно переоцінити, адже вона спрямована на забезпечення, охорону й захист прав, свобод та інтересів особи від протиправних посягань, відновлення їх в разі порушення й здійснюється у межах всіх без винятку суспільних відносин. Разом із тим сама по собі адвокатська діяльність має ґрунтуватися на певних керівних ідеях, правилах або ж основоположних засадах, що будуть визначати як вектор її здійснення, відхилення від якого є недопустимим, так і певні межі, виходити за які адвокат не має право, оскільки це може вплинути на результативність такої діяльності, мати наслідком недосягнення як у цілому, так і окремих її завдань. Такі керівні засади або ж ідеї на сторінках фахової літератури з юриспруденції отримали назву принципів. Саме тому на сьогодні необхідно переглянути розуміння та зміст принципів адвокатської діяльності в Україні з позиції адміністративно-правового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці адвокатської діяльності в Україні, в тому числі визначенню її сутності, ознак, завдань і принципів, були присвячені праці таких учених як: М.Р. Аркелян, І.В. Головань, С.Д. Гусарєв, О.В. Джафарова, В.В. Дудченко, О.С. Заяць, Я.П. Зейкан, М.В. Кельман, Н.О. Обловацька, Ю.М. Оборотов, С.І. Погребняк, І.О. Садовська, А.А. Стародубцев, А.М. Стебелев, С.Я. Фурса, С.О. Шатрава й інші. Праці зазначених вчених стали основою вдосконалення як теоретичних, так і практичних засад функціонування адвокатури і здійснення різних напрямів адвокатської діяльності. Водночас розвиток інституту адвокатури та оновлення національного законодавства, яке визначає правові засади його функціонування, зумовлюють необхідність перегляду існуючих підходів до розуміння його основних аспектів, зокрема принципів адвокатської діяльності в Україні з точки зору адміністративно-правового дослідження.

Метою цієї статті є надання характеристики принципам адвокатської діяльності в Україні через призму предмета адміністративно-правового дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про принципи функціонування відповідних суспільних відносин слід вказати на їх значні історичні коріння, що знаходять свій прояв як у загальному їх значенні, тобто в повсякденному застосуванні, так і в аспекті оперування ними в правовій науці. Так, у монографічній праці «Принципи права України» А.М. Колодій звертає увагу на те, що категорія «принцип» своїми коріннями походить від латинського слова «*principium*», що в буквальному значенні на сучасну українську мову може бути розтлумачено як основні, найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [1, с. 17]. Також науковці звертають увагу на те, що з давніх часів визнавалось важливе значення принципів, якими ще римські юристи мотивували доцільність тих чи інших законів (принципи *aequitas* – рівність громадян перед законом, *humanitas* – гуманність всіх правових норм, *natura rerum* – відповідність писаних законів «природі речей»), *jus naturale* – відповідність писаних законів вимогам розумності [2, с. 156]. З наведеного слідує, що ще в стародавні часи принципами позначалась певна основа відповідного явища, те на чому воно ґрунтується, фундамент відповідної діяльності, протікання певних процесів тощо.

Таке значення принципів, майже без змін, збереглося й до сьогодення, про що свідчить семантичний аналіз досліджуваної категорії. Зокрема, на сторінках великого тлумачного словника сучасної української мови вказано, що слово «принцип» у його загальному значенні слід вживати як: переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось [3, с. 1125].

Так, розуміння принципів як певних вихідних засад, керівних, основоположних ідей тощо відповідної діяльності, функціонування певних явищ і протікання процесів у цілому можна прослідкувати в дослідженнях науковців. Певні відмінності можуть мати місце з огляду на специфіку досліджуваних ними суспільних відносин і проблематики. Наприклад, автори шеститомної юридичної енциклопедії вказують на те, що принцип – це основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю та відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього та міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації. Учені підкреслюють той факт, що принципам притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ [4, с. 110–111]. Учені, які спеціалізуються на проблематиці трудового права вказують на те, що принцип – це керівна ідея, базове та визначально перше положення, основне правило поведінки, центральне поняття, основа системи. Принцип, за своєю суттю, є узагальненням: він розповсюджується на всі явища тієї сфери, з якої його абстраговано. Принципом є такі керівні ідеї та правила, відсутність яких унеможливають існування, функціонування будь-якого явища [5, с. 74–75]. На сторінках енциклопедичного словника з державного управління вказують на те, що принципи – основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи права, державного устрою тощо [6, с. 560]. Наприкінці, на думку учених-адміністративістів під принципом слід розуміти основу, фундамент, вихідне положення будь-якого явища (системи, відносин), що пронизує його та забезпечує існування [7, с. 173–174]. Як бачимо, всі з наведених вище підходів стосовно розуміння сутності досліджуваної категорії у цілому збігаються, що є свідченням однаковості учених в цьому питанні.

Разом із тим усі з таких позицій мають один спільний недолік, пов'язаний з відсутністю в них вказівок на нормативну основу відповідних принципів, що в контексті їх розуміння з позиції правової науки вважаємо є недопустимим. Зокрема, з цього приводу вважаємо цілком слушною позицію О.А. Ковалю, який зауважує, що принципом завжди буде певна вихідна засада, що спрямовує ту або іншу діяльність. Якщо ж розглядати принцип стосовно до права необхідно мати на увазі, що в цій області, як й в усіх інших областях, принцип – це

насамперед ідея. Але, підкреслює науковець, це не лише ідея, оскільки як власно право не зводиться до ідей, а охоплює і норми та соціальні відносини, так і його принципи виходять за межі лише ідей і набувають нормативного та правозастосовного змісту [8, с. 48]. З чого слідує, що певні принципи, в тому числі ті, відповідно до яких побудовано та здійснюється адвокатська діяльність, мають отримати свою нормативно-правову об'єктивізацію. При цьому з огляду на те, що адвокатська діяльність у межах даної наукової праці представлена як предмет адміністративно-правового дослідження, принципи такої діяльності першочергово об'єктивізовано в адміністративно-правових нормах.

З урахуванням вищенаведених позицій, пропонуємо під принципами адвокатської діяльності в Україні розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами сукупність основоположних засад та ідей, на основі й відповідно до яких адвокати надають відповідний різновид правничої допомоги особі, а також здійснюються організаційні заходи, спрямовані на забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам. У зв'язку з тим, що як ми зазначали раніше, адвокатська діяльність пронизує майже всі суспільні відносини, на сьогодні можна назвати доволі значну кількість принципів відповідно до яких вона здійснюється. При цьому такі принципи можуть мати зв'язок як у цілому зі всіма легітимними суспільними відносинами, так і обумовлювати особливості функціонування дотичних до адвокатської діяльності суспільних відносин, а також знаходити найбільші свої особливості та специфіку саме в межах такої діяльності. З огляду на що вважаємо за необхідне принципи здійснення адвокатської діяльності розглянути з урахуванням групової приналежності окремого з них.

Так, у першу чергу, мову слід вести про загальні принципи адвокатської діяльності, що є основою функціонування будь-яких легітимних суспільних відносин. При цьому однією з провідних особливостей таких принципів є те що першочергово свою об'єктивізацію вони знайшли в приписах Основного Закону України [9], а наступну деталізацію вже в приписах спеціального законодавства, що регламентує та визначає особливості функціонування відповідної сфери суспільних відносин. У досліджуваному випадку, говорячи про таке законодавство слід вказати на приписи Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року, ст. 4 якого присвячена принципам і засадам адвокатської діяльності. Як зазначено у вищенаведеній нормі, адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [10]. При цьому такі принципи адвокатської діяльності як верховенство права та законність є саме загальноправовими, оскільки вони об'єктивізовані в конституційних приписах, а отже їх дія розповсюджується на всі без виключення суспільні відносини.

Так, відповідно до ст. 8 Основного Закону України в Україні визнається і діє принцип верховенства права [9]. При цьому як у приписах Конституції України, так і Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» сутність принципу верховенства права, в тому числі відносно адвокатської діяльності, не розкривається. Якщо ж звернутися до позицій учених-правознавців стосовно розуміння сутності даного принципу адвокатської діяльності побачимо, що в окремих випадках його сприймають неоднозначно. Зокрема, досліджуючи систему принципів здійснення адвокатської діяльності В.В. Грисюк зауважує, що верховенство права безпосередньо в діяльності кожного адвоката виявляється в питаннях оцінки правозастосувальних дій фізичних та юридичних осіб і правоохоронних органів як ознака професіоналізму та високої правової культури. Саме таких характеристик потребують справи у високих судових інстанціях та Конституційному Суді України. Останнє зовсім не означає відсутність таких ситуацій у повсякденній практиці [11, с. 26]. Дещо схожу позицію висловлює О.О. Яловий в межах дослідження принципів і засад здійснення адвокатської діяльності. На думку науковця, принцип верховенства права передбачає, що всі дії та рішення в суспільстві повинні базуватись на принципах права, а не на волі та бажаннях окремих осіб чи груп. Це означає, що ніхто не може стояти вище закону та володіти безмежною владою над іншими людьми [12, с. 588]. На нашу ж думку, в наведених випадках, мова здебільш йде про принцип законності адвокатської діяльності.

Зокрема, як зазначено в ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [9]. І хоча адвокат не є представником органів державної влади, дія принципу законності в схожий спосіб регламентує питання адвокатської діяльності. При цьому, як випливає з аналізу п. 14 ч. 1 ст. 92 Основного Закону України, засади організації та діяльності адвокатури можуть визначатися виключно законами України. Більш того ст. 131-2 даного нормативно-правового акта фактично дублює зазначені конституційні приписи, вказуючи, що засади організації та діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом [9]. Говорячи ж про певну плутанину в контексті розуміння принципів верховенства права та законності в адвокатській діяльності, слід вказати на те, що згідно ст. 7 Правил адвокатської етики, що затверджені Звітно-виборчим з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року, регламентуючи питання, пов'язані з дотриманням законності в адвокатській діяльності, одночасно вказують і на необхідність дотримання принципу верховенства права, при цьому сутність останнього не розкривають.

Зокрема, як зазначено у вищенаведеній нормі, у своїй професійній діяльності адвокат (адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язаний використовувати всі свої знання та професійну майстерність для належного захисту й представництва прав та законних інтересів клієнта, дотримуючись чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності. А у преамбулі зазначеного документа говориться про те, що специфіка, комплексний характер обов'язків, що покладені на адвокатуру, обумовлюють необхідність збалансування засад служіння адвоката інтересам окремого клієнта та інтересам суспільства в цілому, дотримання принципів законності і верховенства права [13]. Тобто фактично, принцип верховенства права та законності в представленому випадку розглядається як щось ціле, що вважаємо є не зовсім правильною позицією.

У цьому контексті вважаємо за необхідне навести позицію Конституційного Суду України, який свого часу зазначив, що верховенство права являє собою панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [14]. З чого слідує, що принцип верховенства права адвокатської діяльності вказує на необхідність визнання найвищими цінностями права, свободи та інтереси особи. Своєю чергою, принцип законності вимагає від адвоката суворо слідувати законодавчим приписам, здійснювати свою діяльність тільки в рамках можливостей, визначених чинним національним законодавством.

Як ще один загальноправовий принцип адвокатської діяльності слід назвати принцип рівності, який в контексті досліджуваного питання має подвійну дію. Зокрема, перший його аспект стосується рівності всіх осіб, які звертаються для адвоката задля отримання відповідного різновиду правничої допомоги. У цьому випадку слід навести приписи ст. 24 Основного Закону України, відповідно до яких громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. При цьому не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [9]. Інший аспект принципу рівності адвокатської діяльності стосується власне адвоката. Як зазначено в п. 5 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості [10]. Враховуючи важливість даного принципу, вважаємо за необхідне відобразити його в ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» шляхом внесення відповідних змін до неї.

Наступну групу принципів адвокатської діяльності становлять міжгалузеві принципи, тобто такі, дія яких поширюється як на дану, так і на дотичні до неї інституції. До даної групи принципів вважаємо за необхідне віднести принцип презумпції невинуватості. Суть даного принципу розкривається в ст. 62 Основного Закону України, відповідно до якої особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [9]. З чого слідує, що дія даного принципу розповсюджується на діяльність адвоката в межах кримінального провадження й стосується лише одного виду правопорушення – злочину. При цьому, як цілком слушно зауважують Ю.О. Загуменна та Е.М. Наджафлі, сам адвокат не повинен ставитись до особи упереджено, навіть якщо вважає її винуватою у вчиненні злочину чи має в своєму розпорядженні беззаперечні докази, що вказують на це, тобто захищати права свободи та інтереси особи він повинен однаково, незважаючи на власні внутрішні переконання щодо її винуватості чи невинуватості, до того моменту, доки її провина не буде зафіксована в судовому рішенні, яке набрало законної чинності. Здійснюючи свою професійну діяльність, адвокат має особливо уважно ставитись до вказаних процесів щодо свого клієнта для того, щоб забезпечити останньому належний правовий захист і втілення принципу презумпції невинуватості [15, с. 98]. При цьому зазначені вчені відносять указаний принцип адвокатської діяльності до групи загальних принципів, що вважаємо є дещо неправильною позицію, оскільки його дія, як зазначено вище, розповсюджується не на всі, а на чітко визначену сферу суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням кримінального провадження.

Наступний міжгалузевий принцип адвокатської діяльності, пов'язаний із необхідністю дотримання професійної таємниці. У цьому випадку мова йде про принцип конфіденційності, який, як цілком слушно зауважує В.В. Заборовський, сприймається одночасно, і як право адвоката щодо збереження конфіденційності інформації, що є адвокатською таємницею у відносинах з іншими суб'єктами, так і як обов'язок щодо нерозголошення такої інформації [16, с. 154]. Як зазначено в ст. 10 Правил адвокатської етики, дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту та представництва. Тому збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка визначена як предмет адвокатської таємниці або становить персональні дані про фізичну особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується [13]. При цьому, згідно зі ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правничої допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [10].

Як ще один міжгалузевий принцип адвокатської діяльності вважаємо за необхідне назвати принцип доступності отримання правничої допомоги. Даний принцип знаходить свій прояв у межах в цілому функціонування інституту правничої допомоги й пов'язаний із тим, що у передбачених законодавством випадках, вона надається на безоплатній основі. Так, зміст права на безоплатну правничу допомогу, порядок реалізації цього права, суб'єктів, підстави та порядок надання безоплатної правничої допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правничої допомоги визначено на рівні Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» від 2 червня 2011 року, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 якого безоплатна правничка допомога – правничка допомога, що гарантується державою та повністю або

частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [17].

Наступним принципом адвокатської діяльності, що розповсюджується на ряд інших суб'єктів правоохоронної діяльності є принцип незалежності. Зокрема, в ст. 6 Правил адвокатської етики вказано, що специфіка цілей і завдань адвокатури вимагає як необхідної умови належного здійснення адвокатської діяльності максимальної незалежності адвоката у виконанні своїх професійних прав і обов'язків, що передбачає його свободу від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання в його діяльність з надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту або представництва клієнта, зокрема з боку державних органів, політичних партій, інших адвокатів тощо, а також від впливу своїх особистих інтересів. При цьому задля дотримання цього принципу в своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний протистояти будь-яким спробам посягання на його незалежність, бути мужнім і принциповим у виконанні своїх професійних обов'язків, відстоюванні професійних прав, гарантій адвокатської діяльності та їх ефективному використанні в інтересах клієнта [13].

Наприкінці слід вказати на такий міжгалузевий принцип адвокатської діяльності як принцип уникнення конфлікту інтересів, який розповсюджується й на всіх суб'єктів, відповідалних за забезпечення, охорону та захист прав, свобод та інтересів особи. У цьому випадку мова йде про два можливих варіанти конфлікту інтересів – потенційний та/або реальний, уникнення яких є однією зі складових превентивних антикорупційних заходів. Зазначимо, що правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень визначено в приписах Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року.

При цьому як зазначено в п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», конфлікт інтересів – це суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [10]. Науковці цілком слушно вказують на те, що принцип уникнення конфлікту інтересів є одним із фундаментальних в професійній діяльності адвоката та спрямований насамперед на забезпечення реалізації таких засад адвокатської діяльності як незалежність та конфіденційність. Специфіка даного принципу полягає в дуалістичній його правовій природі, оскільки він є одночасно і правом адвоката у відносинах з іншими суб'єктами (в аспекті забезпечення конфіденційності інформації, яка отримана ним та на яку поширюється режим адвокатської таємниці), і обов'язком адвоката щодо нерозголошення такої інформації. Належна реалізація принципу уникнення конфлікту інтересів є запорукою довіри насамперед клієнта до адвокатської діяльності в цілому та створює передумови для забезпечення незалежності [16, с. 155]. На зв'язок даного принципу з рядом інших вказують приписи ст. 9 Правил адвокатської етики, відповідно до яких адвокат без письмового погодження з клієнтами, щодо яких виник конфлікт інтересів, не може представляти або захищати одночасно двох або більше клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими або вірогідно можуть стати суперечливими, а також за таких обставин надавати їм професійну правничу (правову) допомогу. У разі отримання адвокатом конфіденційної інформації від клієнта, якому він надавав професійну правничу (правову) допомогу, пов'язаної з інтересами нового клієнта при наданні правничої допомоги, адвокат зобов'язаний отримати письмове погодження клієнтів, між якими виник конфлікт інтересів [13]. Як цілком слушно зауважують у цьому контексті, принципи адвокатської діяльності перебувають у взаємозв'язку та взаємодоповнюють один одного, а принцип уникнення конфлікту інтересів покликаний насамперед забезпечити належну реалізацію таких принципів як незалежність і конфіденційність [16, с. 153].

Наступна група принципів адвокатської діяльності представлена спеціальними принципами, дія яких знаходить свою найбільшу специфіку саме в межах досліджуваної сфери суспільних відносин. При цьому як слідує з аналізу вищенаведених положень, дія окремих

з принципів адвокатської діяльності має доволі тісні взаємозв'язки між собою, оскільки або обумовлює, або ж природно продовжує дію один одного. Також слід вказати й на те, що окремі з принципів адвокатської діяльності, при цьому як загальноправові, так і міжгалузеві, деталізуються з огляду необхідності дотримання адвокатської етики. У цьому контексті слушно виглядає позиція Н.В. Князева, який досліджуючи особливості принципів професійної діяльності адвоката в Україні вказує на те, що окремі засади адвокатської діяльності в деякій частині дублюють однойменні етичні правила поведінки. Але в даному разі мова йдеться не про поведінку відповідних суб'єктів, а організацію їх роботи таким чином, щоб персональна інформація клієнтів не розголошувалась, а ситуації в яких присутній конфлікт інтересів не виникали [18, с. 81].

При цьому, здійснюючи теоретико-правовий аналіз етичних засад адвокатської діяльності А.А. Стародубцев та А.М. Стебелев вказують на те, що адвокатська етика – це різновид професійної етики юриста, своєрідний регулятор поведінки адвоката у сфері його професійної діяльності. Адвокатську етику можна розглянути як систему, що має внутрішню організацію. Вона регулює певні відносини, такі як-от: адвокат-клієнт, адвокат-адвокат, взаємовідносини всередині адвокатської когорти (корпорації). Крім того, підкреслюють науковці, адвокатська етика повинна скеровувати фахівця-адвоката до дотримання ним моральних норм та захисту особистої честі; до систематизації етичних категорій, що лежать в основі адвокатської етики; до здатності обґрунтовувати ті стандарти, що лежать в основі необхідної морально-етичної поведінки адвоката; вміти відшукувати певні суперечності, що виникають в юридичній професії, зокрема ті, що приводять до неетичної поведінки, та відшукувати на протипагу ним гідні, які дозволять вийти з колізійних моментів. Виконання таких кроків і буде базою для створення учіння про моральні цінності адвокатської професії, що і буде передумовою забезпечення стійкого морального клімату в адвокатському середовищі [19, с. 93]. З огляду на що, на нашу думку, як один з спеціальних принципів адвокатської діяльності слід назвати принцип адвокатської етики, дія якого пронизує всі інші з таких принципів.

Серед спеціальних принципів адвокатської діяльності слід назвати принцип пріоритету інтересів клієнта. Так, відповідно до ст. 8 Правил адвокатської етики: адвокат має залишатися незалежним від свого клієнта; у межах дотримання принципу законності адвокат зобов'язаний у своїй професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнта; адвокат за можливості сприяє досудовому та позасудовому порядкам урегулювання спорів між клієнтом та іншими особами; адвокат повинен поважати свободу вибору клієнтом захисника своїх прав (представника чи особи, яка надає йому професійну правничу (правову) допомогу), і не перешкоджати у реалізації цієї свободи [13].

Окрім цього Правила адвокатської етики називають такі принципи як компетентність і добросовісність (ст. 11), повага до адвокатської діяльності (ст. 12), чесність та добропорядна репутація (ст. 12-1) [13]. На нашу думку, всі ці принципи є проявом єдиного спеціального принципу адвокатської діяльності – компетентності та добросовісності. Це обумовлено тим, що даний принцип, на нашу думку, має включати й аспекти, пов'язані з повагою до адвокатської професії, а також і чесність та добропорядну репутацію адвоката. Зокрема, в Правилах адвокатської етики вказано на те, що адвокат зобов'язаний надавати професійну правничу (правову) допомогу клієнту, здійснювати його захист та представництво компетентно і добросовісно, що передбачає знання відповідних норм права, наявність необхідного досвіду їх застосування, доскональність у врахуванні всіх обставин, що стосуються доручення клієнта та можливих правових наслідків його виконання, ретельну підготовку до виконання доручення [13].

Висновки. Отже, адвокатська діяльність, будучи комплексним і багатоаспектним явищем, що здійснюється по багатьом, подекуди взаємопов'язаним напрямом, у цілому ґрунтується на ряді її основоположних засад, що служать її надійним фундаментом і одночасно вектором її здійснення. Такі основоположні засади позначені нами як принципи адвокатської діяльності й з огляду на їх чисельність і багатоманітність були згруповані наступним

чином: 1) загальноправові принципи: верховенства права, законність, рівність; 2) міжгалузеві принципи: презумпція невинуватості, конфіденційність, доступність, незалежність, уникнення конфлікту інтересів; 3) спеціальні принципи: дотримання адвокатської етики, пріоритет інтересів клієнта, компетентність і добросовісність.

Список використаних джерел:

1. Колодій А.М. Принципи права України : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
2. Мілаш В.С. Комерційний договір у господарському праві: теоретичні проблеми становлення та розвитку: дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.04. Харків, 2008. 430 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Українська енциклопедія, 2003. Т. 5. 736 с.
5. Іншин М.І. Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливості категорії зайнятого населення України : навчальний посібник. Харків : Вид-во «ФІНН», 2010. 672 с.
6. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
7. Рудой К.М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів поліції України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2020. 514 с.
8. Коваль О.А. Принципи процесуального права та їх втілення в законодавчій регламентації діяльності міліції України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2005. 198 с.
9. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
11. Грисюк В.В. Система принципів здійснення адвокатської діяльності. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 24–30.
12. Яловий О.О. Принципи та засади здійснення адвокатської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 588–591.
13. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборчим з'їздом адвокатів України 2017 року від 09 червня 2017 року. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: ogy.de/dlv9
14. У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) : рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.
15. Загуменна Ю.О., Наджафлі Е.М. Принципи адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків: ТОВ «Планета-Прінт», 2020. 276 с.
16. Заборовський В.В. Принцип уникнення конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката: загальні положення. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 5. С. 152–157.
17. Про безоплатну правничу допомогу : закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
18. Князева Н.В. Принципи професійної діяльності адвоката в Україні. *Форум права*. 2017. № 3. С. 78–83.
19. Стародубцев А.А., Стебелев А.М. Теоретико-правовий аналіз етичних засад адвокатської діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». 2019. Випуск 28. С. 90–96.

